

APPENDIX

HET HARMONICAPRINCIPE.

*"Is een versmelting van held en harlekijn
niet veel meer belangwekkend?"*

Paul Van Ostaijen.

ken op mijn landgoed. Een wel zeer vroegtijdig pensioen, ik was toen... (*denkt na*) Wat doet het er toe? En daar heb ik mijn notities gecorrigeerd en aangevuld tot 2800 foliovelen: cent soixante-treize cahiers. De moeite al zeg ik het zelf en al zouden ze pas in 1830 compleet verschijnen. Met al die tantièmes zou ik nu een rijk man zijn, maar toen ik stierf was ik een arme sukkelaar. Cent soixante-treize cahiers: dat wel. Maar mijn vrouw dood, mijn twee zonen dood, zoals bij hem daar, ongeveer. Maar hij stierf niet als een arme sukkelaar. (*zet zich op de grond aan zijn schrijfmachine, leest voor terwijl hij tekst uittikt*) Quarto, ordonneer ik mijn lichaam na het afsterven gedurende dertig uur aan te raken noch te verplaatsen, het zij dan om er zich van te vergewissen dat elk leven wel degelijk heeft opgehouden. En dat het na die dertig uur moet worden opengesneden op twee plaatsen, te weten boven de neus en aan de keel, bij de borst om zodoende voor het algemeen nut en de publieke gezondheid iets meer te weten te komen over de oorzaken van die neusverstopping, een ergerlijke kwaal die de laatste jaren tot een echte ziekte was ontaard en waarvan ik nu in het uur van mijn dood nog steeds last heb. (*Snuijt even*) Quod erat demonstrandum! (*keert zich van zijn machine af*) Een vonk, plotse klaarte die zo vol licht is. (*staat op en gaat naar L. toe. Zet klok op de feitelijke tijd. Neemt L. van de chaise percée, haalt kroon en revolver uit chaise, zet kroon op, zit op de chaise*) Wij zijn allemaal koningen die moeten sterven. (*schiet zich voor het hoofd, lichten uit*)

Finis

De naturalistische theatertraditie met haar one-to-one correspondence van script en scenische realisatie leeft vooral voort in de film. Het verhaal moet écht zijn, de uitbeelding moet kloppen! Alsof er een (goddelijk) criterium zou bestaan dat eenduidigheid garandeert tussen de tekst en zijn realisering, de opvoering. Sommige regisseurs geven zichzelf inderdaad een air van goddelijkheid. Maar daarbij blijft het dan ook...

Andere theatermakers willen niet langer concurreren met een filmvormgeving die gemeten aan de maatstaf van het naturalistisch toneel zoveel 'levensechter' de tekst kan brengen. Hoeveel draaiende plateau's en ander regiegeweld sommige schouwburgen ook mobiliseren, in het nabouwen van de (veronderstelde) werkelijkheid kunnen zij tegen het filmmedium niet optornen. Er wordt dan ook - vooral bij een jongere generatie van regievoerders - teruggegrepen naar elementaire theatrale *Formen der Anschauung*: tekst en beweging. I.p.v. beide als complementair te verstaan zoals in de naturalistische school trekken tekst en beweging onafhankelijk van elkaar hun eigen sporen. Een recitatief teksttheater met beweging die direct niets met de woordsalvo's te maken heeft en een kabinet van expressieve gestes die - wanneer er al het ruisen van woorden te vernemen valt - zeker geen uitbeelding van wat dan ook willen zijn maar alleen zichzelf, beweging. Resultaat: purisme langs beide kanten dat met groot sérieux fanatiek-dogmatisch het eigen gelijk in elke nieuwe voorstelling belijdt. En wie niet voor mij is, is tegen mij!

Er zijn dus de oude zakken die maar blijven verhaaltjes vertellen zoals vroeger. Jaloers en knarsetandend weliswaar want de film doet het zoveel overtuigender. Beide media gijzelen op dit (naturalistisch) niveau elkaar. De film pretendeert beter te vertellen dan een literatuur die op de film schimpt toch niet haar 'psychologische diepgang te kunnen bereiken', enz. Voor de rest zijn er de jeugdige kozakken die van de nood een deugd maken. Liever dan

te wedijveren met grote broer, trekken ze zich terug in hun eigen bastion. Last but not least is er ook nog de vlucht vooruit van een 'totaaltheater' dat - wanneer al niet op een zelfde niveau met de film gconcurrereerd kan worden - zijn kontrahent dan maar als één van de vele ingrediënten in een media-allegaartje laat kapotkoken. Zo is er geen discussie meer mogelijk. Deze zogenaamde integratie van alle kunstvormen is immers een nieuwe synthese. Alleen het synthetisch moment ontbreekt.

Dit pro domo sluit aan bij de kozakken zonder hun aanhanger te willen zijn. Comment: een trezjak? Excuseer: een trezjak! Je m'explique.

Ook wanneer de band tussen tekst en uitbeelding verbroken is, toch zijn er momenten waarop er nog een eenduidigheid bestaat. Zoals men in extreme situaties nog reageert als het subject dat men ooit is geweest - elk gevoelen met zijn corresponderende uitdrukking, gebaar - zo dikwijls is op het toneel een zinnig samengaan van tekst en uitbeelding mogelijk. Meestal dus niet. Vaker schieten de gebaren aan de woorden voorbij of omgekeerd. Met een ridikuul of zeer ernstig effect. Opulente overacting of onderkoelde underacting. Schrijnend alleszins. Eventueel verlossend. Maar soms lijkt het naturalistisch toneel inderdaad gelijk te krijgen. Lijkt. Want op die ogenblikken dat 'held en harlekijn versmelten', is de theatrale harmonie suggestieve prefiguratie of reddende reminiscentie. Zeker geen restauratief terug-opvissen van een **heile Welt**. Daarvoor is het puin in de overige scènes te onoverzienbaar. Of zijn de bouwstenen van iets nieuws te talrijk...

Daarom moet telkens opnieuw de trezjak gehanteerd worden. De terug opgenomen tekst-uitbeeldingsdraad zal nu eens te strak worden aangespannen en overschieten en dan weer te zwak en geen geluid voortbrengen. Een enkele keer stijgt er een vertrouwde klank op: *das Gansse stimmt*. Maar slechts voor enkele seconden. De tijd van een volzin misschien.

Frank Hellemans